

משקין בית השלחין

ולהכי משקין בשביעית, היות ורבנן אמנם גזרו על תולדות בשביעית, אך התירו במקום פסידא.

והראיה שלא אסרה תורה תולדות בשביעית, היא מהא דכתיב "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמור. את ספיה קצירך לא תקצור, ואת ענבי נזרך לא תבצור".

ומדייקת הגמרא מלשון הפסוק, שכפל את אותן המלאכות בשדה ובאילן:

מכדי, הרי מלאכת זמירה בכלל מלאכת זריעה היא, ותולדה היא לה, שמהות מלאכת זמירה היא להגביר את הצמיחה של האילן, בדומה לזריעה שמהותה הצמחה בשדה.

וכמו כן מלאכת בצירה בכלל מלאכת קצירה היא, ותולדה היא לה, היות ומהות שתיהן שוה, לחתוך את הפרי ממקום גידולו.

כספים! (23)

והיינו, שבזמן הזה סובר רבי ש"אי אתה משמט קרקע" מן התורה, וכל האיסור הוא רק מדרבנן, והם הקילו במקום פסידא.

רבא אמר: אפילו תימא כי זה ששינוי במשנתנו שמשקין בשביעית הוא אליבא דרבנן, החולקים על רבי וסוברים שאף בזמן הזה שביעית היא דאורייתא, נמי ניחא.

כי רק אבות מלאכות של עבודה בקרקע, האמורות במפורש בתורה, אפר רחמנא בשביעית [והם: זריעה, זמירה, קצירה ובצירה, האמורות בלשון לאו בתורה].

אך את התולדות של המלאכות — לא אפר רחמנא.

והשקאה היא רק תולדה, ואינה אב מלאכה האמור בתורה, ולכן אין איסורה אלא מדרבנן, והם הקילו במקום הפסד.

משום ששמיטת כספים נאמרה בשמיטה דוקא ולא ביובל, אבל עיקר כונת רבי להשיענו על מצות שמיטת קרקע שאינה נוהגת עתה].

והכסף משנה [שמיטה ד כה] כתב שהרמב"ם מפרש באופן אחר, שכאשר אין נוהגת מצות יובל [שהיא קרויה כאן "שמיטת קרקע", וכנ"ל], אין נוהגת אף מצות שמיטת כספים, אבל מצות שמיטת קרקעות בשביעית נוהגת היא מן התורה אף בזמן הזה.

ותמה עליו המשנה למלך, שמסוגיתנו מוכח בעליל שאף שמיטת קרקעות בשביעית מותרת מן התורה, לדעת רבי, שאם לא כן לא תירץ אביי כלום על קושי הגמרא. ועיין עוד בכסף משנה [שם ד כט] והאחרונים האריכו בזה הרבה.

23. רש"י בגיטין [לו] מפרש כפשוטו, שבזמן שאין שמיטת קרקע, כלומר בזמן הזה, אין נוהגת גם כן מצות שמיטת כספים, אבל עדיין לא ביאר לנו רבי הטעם שאין שמיטת קרקע נוהגת עתה, ולכן הוסיף רש"י לבאר, ששמיטת קרקע אינה נוהגת, משום שהיא נלמדת מיובל, ודין היובל נאמר רק כאשר כל ישראל יושבים על אדמתם, ומשעה שגלו עשרת השבטים ממקומם נתבטלה מצות היובל, וכמו ששינוי בערכין [לב].

ואילו התוס' בגיטין מפרשים, ש"בזמן שאין אתה משמט קרקע" הכונה היא ליובל [וקראה "שמיטת קרקע", משום שבו חזרות השדות לבעליהם ביובל], ובזמן זה אין נוהגת אף מצות שמיטה [וקראה רבי "שמיטת כספים",

ובהכרח, שנכתבו מלאכות זמירה ובצירה כדי למימרא, כי רק דאהני של שתי תולדות אלו [זמירה שהיא תולדת זריעה, ובצירה שהיא תולדת קצירה], מוהייב בשביעית⁽²⁵⁾. אך אתולדות אחרנייתא⁽²⁶⁾ — לא

ואם כן, למאי חלכתא, לאיזה ענין, כתבינהו רחמנא לזמירה ולבצירה? הא ידעינן אסור זמירה מאיסור זריעה, ואסור בצירה מאסור קצירה!⁽²⁴⁾

אומרים, שכל מלאכה שהיא דומה ממש לאב [שהיה במשכן], הרי היא גם כן חשובה כאב [וכשהיא דומה רק במקצת לאב, חשובה היא כתולדה], מה שאין כן בשביעית, שנזכרו זריעה וקצירה בפירוש, בזה הזמירה והבצירה, נחשבים הם כתולדות, אלא שכל זה, אילו לא נאמרו זמירה ובצירה, אבל לאחר שנאסרו בפירוש, חזרו אף הם להיות כאבות אף לענין שביעית.

עוד כתב התוצאות חיים [שם יח] ליישב, שכל יסוד דברי הרמב"ם הנ"ל, שהחשיבם כאבות לענין שבת, זהו רק לאחר שמצאנו לענין שביעית שהם אבות, שהרי נאסרו בפירוש בתורה, ושוב אנו לומדים משם אף לענין שבת, אבל לולא זאת היו נחשבים באמת כתולדות לענין שבת, ואם כן, לשון הגמרא "תולדות" הוא נכון, אילו לא היו נזכרים דברים אלו בפירוש.

ויעויין [ח מכתב ב ב] שהוכיח מלשון רש"י כאן, שדבר החשוב כאב לענין שבת, חשוב הוא כאב אף לענין שביעית, והנחשב כתולדה בשבת, דינו כתולדה אף לשביעית.

26. הנודע ביהודה [ב או"ח לא] מחדש, שאמנם תולדות זריעה וקצירה מותרים הם מן התורה, מכל מקום תולדות חרישה אסורים הם מן התורה, אלא שאין לוקין עליהם, וטעמו, שהרי אם נסבור שאין לנו לאסור אלא המפורש בכתוב, אם כן איסור החרישה בשביעית גם כן אינו בכלל הלאו, אלא נלמד הוא מ"בחריש ובקציר תשבות", וכמו שנלמד לקמן בגמרא שאין לוקין על החרישה, והלא בפסוק זה אין לנו מקור למעט תולדות החרישה, עכ"ד. ולכאורה כונתו, שמצד הסברא יש לנו לאסור

24. הקשה הקרן אורה, שהרי לקמן כבריינתא שנינו, שכדי לאסור תולדות, אנו נצרכים לימוד מיוחד לשם כך, ומצד הסברא לבד, לא היה בכחנו לאסור, אף על פי שהם דומים לאבות, ואילו כאן נראה, כיון שהזמירה בכלל זריעה והבצירה בכלל קצירה, יש לנו לאסורם בלא לימוד נוסף. ותירץ, על פי המבואר בדברי הרמב"ם [שבת ז ג"ד], שהזומר בשבת, אינו נחשב כתולדת זורע, אלא הרי הוא גם כן נחשב לאב של זורע, וכן הוצר בשבת, אינו נחשב כתולדת קוצר, אלא הוא חשוב כאב שלה, ולכן מן הסברא היינו אוסרים בהם לענין שביעית אף על פי שלא נאמרו בפירוש, הואיל והם גם כן נחשבים לאבות, מה שאין כן בתולדות, שאין לאסורם בלא לימוד מיוחד. ויעויין בהערה הבאה.

25. בפשטות מבואר בגמרא, שזומר ובוצר הם תולדות של זורע וקוצר. והעירו האחרונים מכאן על דברי הרמב"ם שהובאו בהערה הקודמת, שדברים אלו חשובים הם כאבות לענין שבת.

והר"י קורקוס [שמיטה א ד] יישב, שלשון הגמרא "תולדות" הוא באמת לאו דוקא, ועיקר כונת הגמרא לומר, שאין איסור אלא באותם אבות שהוזכרו בפירוש, וכמו שכתב באמת הרמב"ם [שמיטה א ג], שאין איסור בשביעית אלא באותם האבות שנזכרו בפירוש, ולא בשאר עבודות הנחשבים כאבות.

אולם התוצאות חיים [יח טו] יישב, שלענין שבת, שלא נאמר זורע וקוצר בפירוש בתורה, אלא נאמר "לא תעשה כל מלאכה", בזה אנו

מחייב! (27)

מנין שגם מלאכות אלו אסורות בשביעית?

תלמוד לומר "שדך לא. כרמך לא". והיינו, מכך שלא כתב הכתוב איפכא "לא תזרע שדך, לא תזמור כרמך", אלא כתב "שדך לא תזרע", משמע "שדך — לא".

ודרשינן: לא תעשה כל מלאכה שבשדך! ולימוד זה אוסר ניכוש וכדומה.

וכן מהא דכתיב "כרמך לא תזמור" ולא כתיב "לא תזמור כרמך", משמע "כרמך — לא". ודרשינן: לא תעשה כל מלאכה שבכרמך! ובא הכתוב ללמד על מלאכת עידור וכדומה.

ומקשינן וכי לא חייבים על שאר תולדות בשביעית?

והתניא: כתיב "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור".

ומדייק התנא: אין לי אלא זירוע, וזימור, חיתוך ענפים יבשים מהגפן, שעליהם חייב בשביעית.

מנין לניכוש, עקירת עשבים רעים מבין טובים, ולעידור, לחפור תחת הגפנים כדי לרפות את הקרקע, ולכיסוח לחתוך למעלה מהקרקע את העשבים הרעים מבין הטובים,

משביח האילן ומוסיף עליו, שוב יש ללמוד מקל וחומר שהנטיעה עצמה ודאי אסורה [וכונתו, שכל דברי רבא, שאין אסור אלא מה שמפורש בכתוב, זהו דוקא לענין אבות ותולדות שהם שוים בענינם לאבות שזכרו בפירוש, אבל מכל מקום אינם נלמדים בקל וחומר מהם, מה שאין כן לענין נטיעה שיש ללמדה בקל וחומר]. ויעויין בתוס' [ר"ה ט ב] שהעתיקו דברי רבינו תם באופן אחר.

והרמב"ם [שם א ד] כתב, שהנוטע אילן בשביעית לוקה מכת מרדות, וכתב החזון איש [שביעית יז כ], שיש לומר שהוא מודה להר"ש, שהנטיעה אסורה מן התורה, משום שנלמדת היא מדין קל וחומר, ומכל מקום אינו לוקה על כך, שהרי אין מזהירין ועונשין מן הדין, ויעויי"ש בר"י קורקוס.

ובעיקר הדין שהתולדות אינם אסורים אלא מדרבנן, יעויין בערוך השולחן [יט ג] שיצא לחדש, שמכל מקום יש בהם עשה ד'ושבתה הארץ", ומה ששנינו בגמרא שאיסורם מדרבנן, הכונה היא, שהמלקות שבהם הוא מדרבנן, אבל עיקר איסורם יש לו מקום מן התורה.

תולדות בכל איסורי התורה, כל זמן שלא נאמר לנו בפירוש למעטם, ויעויין לעיל בהערה 17 מה שהבאנו בפרט זה. אבל צריך ביאור, מה שמבואר לקמן בבביתא, שמתר לעדור בשביעית תחת הגפן, באופנים מסויימים, והרי דבר זה הוא תולדת חרישה, ואף על פי שאין העידור עבודה שבשדה ובכרם כמבואר בבביתא, מכל מקום אי אפשר למעטן על ידי כן אלא מן הלאו, ולא מן העשה ד"בחריש".

27. הנה הובא בהערה הקודמת מדברי הרמב"ם, שלא נאסרו בשביעית אלא אותם האבות שזכרו בפירוש, אבל שאר האבות שלא נזכרו בפירוש, מותרים הם מן התורה.

ולפי זה היה הדין נותן, שמתר לנטוע בו אילן מן התורה, שאמנם נחשב הוא כאב לענין שבת, וכמו שכתב הרמב"ם [שבת שם], מכל מקום הרי לא נזכר איסורו בפירוש. ובאמת הר"ש [שביעית א א] הבין כן בדעת רבינו תם, אולם הר"ש נחלק עליו וכתב, כיון שהתורה אסרה זמירה בשביעית, אף על פי שאינו אלא

ודרשינן כדלעיל: לא תעשה כל מלאכה שבשדך, ולא תעשה כל מלאכה שבכרמך.

וכן ילפינן כברייתא שם: מניין שאין מזבלין — הנחת זבל בעיקרי האילן,

ואין מפרקין — אבנים מעל עיקרי האילן,

ואין מאבקיין — כיסוי שרשים גלויים, באבק,

ואין מעשנין — עישון לניקוי מתולעים,

וכל זה אסור במלאכת האילן?

הרי שיש עוד תולדות שנאסרו בתורה, חוץ מאותן שתי תולדות של זמירה ובצירה!

ועוד תניא שם: מניין שאין מכרסמין — לשון זימור באילנות (28) —

ואין מזרדין — חיתוך ענפים מיותרים מאילן (29) —

ואין מפסגין — סמיכת אילן שהוא רענן יותר מדאי (30) —

באילן בשביעית?

תלמוד לומר "שדך לא, כרמך לא"!

הזמירה בין הגפן לשאר אילנות, ועל כן אינו בכלל זמירה שאסרה תורה.

29. רש"י מפרש שתולש מן הענפים המרובים שבאילן [ואינו כזומר שמסיר רק את היבשים]. ונסתפק החזו"א [שביעית שם], האם בגפן גם כן נחשבת פעולה זו כתולדה בלבד, ואינה אסורה מן התורה, או שבגפן בכל ענין נחשב דבר זה כזימור שאסור מן התורה, ורק בשאר אילנות, שאיסורם מדרבנן, וכנ"ל, בזה חילקו חכמים ביניהם ונתנו להם שני שמות.

30. כתב החזו"א [שביעית יז יט], שבאמת פעולה זאת, להחזיק האילן לבל יפול, נחשבת "לאוקמי אילנא", ומעיקר הדין היינו צריכים להחיר לעשותה, וכמו שנלמד בהמשך הסוגיא, שכל התולדות הבאים לשמור על הקיים ולהחזיקו [ואינם באים להשביח האילן ולהוסיף עליו], הרי הם מותרים בשביעית, ומכל מקום בזה אסרו חכמים הואיל והוא יותר נראה כמלאכה.

וכמו כן כתב החזו"א שם לענין המבואר בהמשך הברייתא, שאין מעשנין את האילן

28. רש"י מפרש, שהוא כעין זימור, אלא שזימור הוא בגפן, וקרסום הוא בשאר אילנות. אבל הרמב"ם [שביעית ב ג] מפרש ענין הקרסום באופן אחר.

והרמב"ם [שמיטה א ב], לאחר שהזכיר איסור הארבע עבודות, כתב, "ואחד כרם ואחד שאר האילנות", ובפשוטו היה נראה שכונתו על כל הארבע עבודות שהזכיר קודם, ולפי זה נמצא, שזימור בשאר אילנות [שהוא קרסום לפירוש רש"י], הוא אסור גם כן מן התורה, ואיננו כתולדה האסורה רק מדרבנן [ונחלק בזה עם רש"י, שהרי הקרסום שנמנה כאן עם שאר כל התולדות, ודאי אינו אסור אלא מדרבנן], וכן נקט האגלי טל [זורע ד] בדעתו.

אבל החזו"א [שביעית כא טו] הוכיח שלא כדבריו, שהרי מצאנו בדברי הרמב"ם [שביעית שם] שמפרש, ש"זירוד" הוא פעולת הזימור בשאר אילנות, והרי נזכר בהמשך הברייתא כאן "זירוד" עם שאר התולדות, הרי שאף להרמב"ם אין הזימור אסור בשאר אילנות אלא מדרבנן, [ודברי הרמב"ם [בהלכות שמיטה] שהכרם שוה לשאר האילנות נאמרו לענין בצירה בלבד]. וכתב שם, שכנראה יש שינוי בעצם פעולת

תלמוד לומר "שדך לא, כרמך לא".

התורה.

ודרשינן: כל מלאכה שבשדך לא. וכל מלאכה שבכרמך לא.

ומתריצין: לעולם כל הני תולדות מדרבנן בלבד הן אסורות.

ומסיימת הברייתא: יכול לא יקשקש עידור בזיתים תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים?

וקרא אשר דרשינן ממנו "שדך לא, כרמך לא" לאסור את שאר התולדות — אסמכתא בעלמא הוא. ומדאורייתא רק בצירה וזמירה אסורות,

תלמוד לומר "שדך לא תזרע".

ומקשינן: וקשקוש בשביעית — מי שרי?

זריעה בכלל הכתוב "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ" היתה. ולמה יצתה זריעה להכתב כמלאכה בפני עצמה?

והא כתיב "והשביעית תשמטנה, ונטשתה". ודרשינן: "תשמטנה" — מלקשקש. "ונטשתה" — מלסקל, שאין להוציא אבנים מהכרם.

לחקיש אליה, ולומר לך: מה זריעה מיוחדת, שהיא עבודה שבשדה ושכרם, שהיא שייכת בשניהם — אף כל עבודה בשביעית אסורה מן התורה כשהיא עבודה שבשדה ושכרם.

הרי שקשקוש אסור.

ומתריצין: אמר רב עוקבא בר חמא: תרי קשקושי הוו.

יצאו מכלל זה קשקוש ועידור ומילוי מים בנקעים ועשיית עוגיות לגפנים, שאינם אלא או בכרם או בשדה, ולכן לא נאסרו בשביעית⁽³¹⁾.

חד, אברויי אילני, לחזק ולשבח את האילן.

וחד, סתומי פילי — סתימת בקעים שבאילן.

ומוכח מהברייתא, שהרבה תולדות נאסרו בתורה ולא רק בצירה וזמירה, וקשיא לרבא האומר שרק הן אסורות בשביעית מן

וזה שדרשנו מהפסוק תשמטנה מלקשקש היינו אברויי אילן, שהוא רק להרווחה, ולכן אסור.

הנעשות אחת בשנה, שהן עבודות חשובות, מה שאין כן עבודות הנצרכות לעשותם הרבה פעמים, כהשקאה וחברותיה, אינם חשובות, ועל כן מתרות הם מן התורה.

בשביעית כדי להמית את התולעת שלא תאכלנו, שהוא גם כן נחשב "לאוקמי אילנא", ואף על פי כן אסורו מהטעם הנ"ל.

והקשה החזו"א [שביעית יז כ], הרי שנינו בגמרא לעיל, שלדעת אביי אין כל היתר להשקות השדה בשביעית [בזמן שהיא מן התורה], ולדבריהם, היה לנו להתיר, כיון שאין

31. רש"י ותוס' מפרשים, שאין איסור מן התורה אלא בעבודות הנצרכות ליעשות בשדה ובכרם. אבל בחידושי הר"ן ובנמוקי יוסף פירשו, שהתורה אסרה רק אותם עבודות

אך קשקוש דתנן מותר, היינו **סתומי פילי**, ובלעדיו יש פסידא לאילן, ולהכי שריי (32).

איתמר, החורש בשביעית, נחלקו בדינו רבי יוחנן ורבי אלעזר.

עבודות קרקע, ואילו לעיל בגמרא שנינו, שכאשר השקאה אסורה מן התורה, אין לה היתר אפילו במקום הפסד, אף על פי שההפסד נחשב, לכאורה, כמו לאוקמי אילנא.

וכתב ליישב, שכאשר עושה פעולת ההשקאה, אמנם עושה כן כדי שלא יפסדו הזרעים, אבל סוף סוף על ידי כן נעשית בהם גם כן השבחה, שמוסיפין הם לגדול יותר, ועל כן אי אפשר להתיר אלא משום הסברא שבמקום הפסד לא גזרו חכמים. ואילו סברת רש"י, שעבודות כאלו אינן נחשבות כעבודות קרקע, היא רק במקום שפעולתו מועילה לענין העמדת האילן בלבד, ולא להוסיף עליו ולהשביחו.

ולקמן בגמרא מבואר, שאף על פי שמן התורה אסור לחרוש שלשים יום קודם שביעית, משום מצות תוספת, מכל מקום מותר אז לחרוש לצורך נטיעות קטנות כדי שלא ימותו. וברש"י כת"י כתב הטעם, שזה נחשב לאוקמי אילנא [ועיין במלאכת שלמה שביעית א א]. ולכאורה למדנו מזה, שסברא זו מועילה גם באיסור תורה. אלא שבאמת משם ראייה להיפך, שדוקא בתוספת שביעית קיים היתר זה, ומשום שכל גדר האיסור בזמן זה הוא שלא לעבוד בקרקע בשישית לצורך פירות שביעית, מה שאין כן כאן, שחורש לצורך קיום האילן עצמו שלא ימות. אבל בשביעית עצמה, ודאי אסור אף חרישה כזאת שהיא לאוקמי, ועל דרך שכתבו התוספות [ר"ה ט ב] בשם רבינו תם, שמותר ליטע אילן בתוספת שביעית, מאחר שכל האיסור בתוספת הוא, כשעושה לצורך פירות שביעית, אבל לא כשעושה לצורך קיומו של האילן עצמו. ועיין במעדני ארץ שביעית [הערות ח ח].

איסורה אלא מדרבנן, וכמו שנדרש כאן בברייתא מן הפסוק. ומכח זה רצה לומר, שכל דבריהם נאמרו רק לרבא, שאיסור התולדות הוא מדרבנן, ובזה התיירו חכמים אותם העבודות הנעשות הרבה פעמים בשנה, מאחר שאינם חשובות, בנוסף לזה שיש הפסד בהמנעות מעשייתם [או אפילו שלא במקום הפסד, וכמו שהובא לעיל הערה 4]. וצ"ע.

32. לדעת אב"י, שהתולדות אסורות מן התורה [ומפרש ברייתא דלעיל כפי פשוטה], מכל מקום, איסור הקשקוש הנזכר כאן, איננו מן התורה, אפילו כשעושה כן לאברויי אילנא, ומשום שאין עבודה זו נעשית בשדה ובכרם, אלא בכרם לבד.

ובעבודה זרה [נ] מחלקת הגמרא גם כן בין עבודה שהיא "לאוקמי אילנא" שהיא מותרת, ובין עבודה שהיא "לאברויי אילנא", שאסורה. וכתב המקדש דוד [זרעים נט ו] שיש לחקור בעיקר סברת חילוק זה, האם הוא כפשוטו, שהתיירו חכמים מלאכות שהן אסורות רק מדבריהם במקום הפסד, או שכאשר נעשית המלאכה לצורך שמירת הקיים, ולא לצורך השבחתו, אין זה נחשב כעבודת קרקע כלל, ולכן אינו אסור בשביעית. וכתב שם, שלכאורה יש בזה סתירה בדברי רש"י, שמדברי רש"י כאן נראה שמפרש כאופן הראשון, יעויין בלשונו, אבל בעבודה זרה [שם] כתב, "מלאכה שהיא עבודת קרקע אסר רחמנא, והני לאו מלאכת קרקע ניהו", וכן מבואר בלשון הריטב"א כאן. ויעויי"ש מה שכתב ליישב.

אולם היותר קשה, שלפי סברת רש"י שם, היה הדין נותן, שאפילו במלאכות האסורות מן התורה יתכן ההיתר של לאוקמי, הואיל ואינן

חד אמר לוקה⁽³³⁾, וחד אמר אינו לוקה⁽³⁴⁾.

והוינו בטעמייהו: לימא בדברי רבי אבין אמר רבי אילעא — קמפילגי!

כתיב "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמור".

ויש לנו כלל דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא: כל מקום שנאמר כלל בעשה, ופרט בלא תעשה, כגון בהאי קרא, שפתח ב"שבת שבתון תהיה לארץ" — שכלל הכל בעשה דשבתון. ואחר כך פרט "שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמור" בלא תעשה.

ואפילו אם כתוב כלל נוסף בלשון עשה, אחר שפרט בלא תעשה, וכגון בהאי קרא, שמסיים "שנת שבתון תהיה לארץ" —

אין דנין אותו ב"כלל ופרט וכלל"!

והטעם, שאמנם בלימוד "כלל ופרט וכלל" קיימא לן שאין אתה דן אלא כעין הפרט, ומרבים כל דבר הדומה לפרט. והיינו רק כאשר הכלל ופרט וכלל כתובים בשוה, בעשה או בלא תעשה. אך כהאי גוונא, שאין הפרט כתוב כמו הכלל, דיינינן ליה כ"כלל ופרט" בלבד, ואז, אין בכלל אלא מה שבפרט! והיינו, רק זורע וזומר בכלל, ולא חורש וכדומה.

והכי פליגי בה רבי יוחנן ורבי אלעזר:

מאן דאמר לוקה — לית ליה את הא דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא. אלא הוא דורש גם כאן את הלימוד כלל ופרט וכלל, ומרבה

הרבה אחרונים נקטו, שאמנם הרמב"ם פסק כדעת האומר אין לוקין על חרישה, ואף כאן לא פירט בדבריו לאסור החרישה מן התורה, ומכל מקום, הלא בפסוק זה שהביא הרמב"ם מפורש איסור החרישה מן התורה [ועיין עוד תוס' יו"ט [שביעית ב ב], וכן היא דעת הרמב"ן [שמות כג יא] והתוס' [גיטין מד ב]].

אך אונקלוס תרגם פסוק זה כך: "בזרועא ובחצדא תנוח". כלומר, שתירגם את המילה "בחריש" בלשון זריעה, וכונתו היא לחריש השני, שבו מחפים את הזרעים בקרקע, כמבואר במסכת שבת [עג ב], ואיסורו הוא משום מלאכת זריעה ולא משום חרישה. וכנראה שתרגם כך משום שהוא סובר שהחרישה מותרת מן התורה. ויעויין בתרגום יונתן בן עוזיאל שתרגם כאן את המילה "חריש" בלשון "רדיא", שהיא חרישה. ובעיקר מה שהביא הרמב"ם הפסוק הנ"ל, יתבאר עוד לקמן בהערה 41.

33. מדברי התוס' נראה, שלפי דיעה זו, הוא הדין שלוקין על תולדות זריעה וקצירה, וכדעת אביי לעיל [ומשום כך הוקשה להם על דיעה זו, לשם מה הוצרכה התורה לפרט זמירה ובצירה]. אולם הנודע ביהודה [ב או"ח לא] נוקט, שלדיעה זו, אף על פי שאין לוקין על התולדות, מכל מקום לוקין על החרישה, שיש ללמוד מכלל ופרט וכלל על האבות שלא נזכרו, וכמבואר לקמן בגמרא, והמיעוט מתייחס רק לתולדות.

34. כבר הובא בהערה 22 מה שביאר השער המלך בדברי רש"י, שאפילו לדברי האומר אין לוקין על החרישה, מכל מקום אסורה החרישה מן התורה מן הכתוב "בחריש ובקציר תשבות". ובתחילת הלכות שמיטה ויובל כתב הרמב"ם: מצות עשה לשבות בשנה השביעית מעבודת הארץ ועבודת האילנות, שנאמר "בחריש ובקציר תשבות". והגרע"ק איגר ועוד

בכלל "שבת שבתון" גם חרישה הדומה לזריעה וזמירה, ולוקה עליה כמו בלא תזרע.

ומאן דאמר אינו לוקה — אית ליה טובר כמו דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא, ואינו מרבה דבר בכלל ופרט, ואין לוקין אלא על זריעה וזמירה, ולא על חרישה דלא כתיבא.

ודחינן: לא בהכי פליגי.

אלא, דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא, וסברת מאן דאמר לוקה, שפיר מובנת, שהוא לומד חרישה בכלל ופרט וכלל מזריעה.

ואילו מאן דאמר אינו לוקה על חרישה, אמר לך: מכדי זמירה בכלל זריעה היא, שעל ידי הזמירה צומח האילן יותר טוב, ובצירה בכלל קצירה, שזו בגפן וזו בתבואה. ואם כן, למאי הילכתא כתיביהו רחמנא לשתייהן?

על כרחך, למימר, דרק אחני תולדות, בצירה וזמירה, הוא דמחייב בשביעית. אבל אתולדה אחרינא, כחרישה, לא מחייב, ולכן אמר שאינו לוקה על חרישה וכדומה.

ומקשינן: וכי לא כתיבי שאר תולדות בלאו?

והתניא בברייתא דלעיל [ושם התבארה] "שדך לא תזרע וברמך לא תזמור, אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לעידור וקשקוש וכיסוח?"

תלמוד לומר "שדך לא, ברמך לא". ודרשינן: כל מלאכה שבשדך לא, תעשה, כל מלאכה שבברמך לא תעשה.

ומנין שאין מכרסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן?

תלמוד לומר "שדך לא, ברמך לא". ודרשינן: לא תעשה כל מלאכה שבשדך, ולא תעשה כל מלאכה שבברמך.

ומנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין מעשנין באילן?

תלמוד לומר "שדך לא ברמך לא" — כל מלאכה שבשדך לא, וכל מלאכה שבברמך לא.

יכול לא יקשקש תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים?

תלמוד לומר "שדך לא תזרע". זריעה בכלל "שנת שבתון תהיה לארץ" היתה. ולמה יצתה זריעה להכתב בפני עצמה? — לחקיש אליה, ולומר לך: מה זריעה מיוחדת בכך שהיא עבודה שבשדה ושכרם — אף כל שהיא עבודה שבשדה ושכרם אסורה.

ומוכח מברייתא זו שהרבה תולדות נכללו בלאו ד"שדך לא, ברמך לא", ולא רק זמירה ובצירה, ולמה לא ילקה אף על החרישה!?

ומשנינן: כל הני תולדות שבברייתא נאסרו רק מדרבנן. והא דיליף להו מקרא — אסמכתא בעלמא הוא, ולוקה בתולדות רק על בצירה וזמירה.

כי אתא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר: ב-ג

שמעתי בארץ ישראל את דברי השואל:

יכול ילקה העובד את האדמה בשנה השביעית אפילו על ה"תוספת".

ונסיב לה, והוא חזר והביא תלמודא, לימוד